

ОЛИВЕРА НЕДЕЉКОВИЋ, 1973-
Градска библиотека
„Владислав Петковић Дис“
Чачак

УДК: 027.52:027.1(497.11)
ID: 211959308

БИБЛИОТЕКА ЦЕЛИНА ЈОВАНА ДАВИДОВИЋА – КУЛТУРНО ДОБРО ОД ВЕЛИКОГ ЗНАЧАЈА

Ко је учинио добротинство, нека ћуши, нека прича онај ко га је примио.

Луције Енеја Сенека

Сажетак: У раду је представљена Библиотека целина Јована Давидовића, једна од четири заштићене библиотечке целине чији је власник Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“ из Чачка. Одлуком о утврђивању старе и ретке библиотечке грађе коју је донео Управни одбор Народне библиотеке Србије, ова драгоценост и по свом садржају јединствена библиотечка целина, нашла се на Листи старе и ретке библиотечке грађе од великог значаја. Томе су свакако допринеле поједине старе и ретке публикације, али и раритетне тематске збирке монографских публикација међу којима посебно место заузимају лексикографска литература на више од 90 језика из читавог света, занимљива збирка периодичних публикација и изузетно богата и вредна колекција разгледница.

Кључне речи: Библиотека целина, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, Јован Давидовић, библиофилија, лексикографска литература, стара и ретка књига, серијске публикације, некњижна грађа, разгледнице, дародавци

Библиоотека целина Јована Давидовића

Библиотека целина Јована Давидовића, која се, захваљујући добротинству потомака овог посвећеног библиофила, колекционара и картофила, у поседу Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“ у Чачку налази већ три и по деценије, крајем 2013. године сврстана је међу двадесет легата и биб-

лиотека целина које су одлуком Управног одбора Народне библиотеке Србије добиле статус старе и ретке библиотечке грађе од великог значаја¹. Ова драгоценна и занимљива библиотека целина, смештена у просторијама Завичајног одељења чачанске Библиотеке, једна је од свега пет библиотека целина са ове листе, чији су легатари установе из унутрашњости Србије.² На овој листи нашла се још једна посебна библиотека којом се ова значајна чачанска установа културе с правом поноси – драгоценна заоставштина учитељског брачног пара Миливоја и Божидарке Филиповић, која се од 1948. године чува у Научном одељењу. Поред ове две изузетно значајне библиотеке целине, у власништву Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“ у Чачку налазе се још две значајне засебне библиотечке целине – Библиотека целина Наташе и Мишела Бертеа, коју су ови француски држављани у знак пријатељства даровали чачанској Библиотеци приликом гостовања Културно-уметничког друштва „Дуле Милосављевић“ у француском градићу Тонону 1972. године и Библиотека целина истакнутог Чачанина, новинара *Полишике*, књижевника, преводиоца и колекционара Синише Пауновића, коју су његови потомци, уз личне Пауновићеве предмете, рукописе, разноврсну некњижну грађу, као и дела појединих ликовних уметника, на дар чачанској Библиотеци предали 25. априла 2002. године. Својим одговорним односом према дарованим целинама, свесрдном бригом о њиховом чувању и заштити, али и преданим истраживачким радом, својим публикованим текстовима и другим облицима јавног презентовања грађе која се у овим вредним колекцијама налази, запослени у чачанској Библиотеци непрестано указују на њихов значај, изражавајући при том велику захвалност дародавацима и с дужним поштовањем негујући успомену на све оне које су те вредне целине својом књигољубивошћу и одрицањем деценијама стварали. Сенекине речи да о добротности треба да сведочи онај ко га је примио, а не онај који га је учинио, могу стајати као заједнички мото сваког од тих покушаја да се што потпуније осветли садржај тестаментарно завештаних збирки и да се тако посредује између њиховог богатства и могућих корисника. На тај начин запослени у чачанској Библиотеци

¹ На седници одржаној 26. децембра 2013. године, Управни одбор Народне библиотеке Србије донео је *Одлуку о ушврћивању старе и ретке библиотечке грађе за културно добро од великог значаја* у чијем прилогу се налази *Листа старе и ретке библиотечке грађе од великог значаја*. Ова одлука је публикована у *Службеном гласнику Републике Србије*, бр. 2/2014.

² Поред Библиотеке целине Јована Давидовића, то су још и: Библиотека целина Миливоја и Божидарке Филиповић, такође у власништву чачанске Библиотеке, Легат др Леонтија Павловића који поседује Народна библиотека Смедерево, као и две библиотеке целине које у знак сећања на знамените књижевнике Стевана Сремца и Бранка Миљковића чува Народни музеј из Ниша.

ци одужују онај велики општи дуг у име заједнице којој су ове вредне и разноврне библиотеке целине трајно припале, непроцењиво обогативши локалну културну баштину. У сваком од својих јавно доступних радова, чачански библиотекари при том изражавају и личну захвалност за изванредну могућност да се непрестано професионално усавршавају, бавећи се грађом од значајне књижевне, историјске, националне и општекултурне вредности која је похрањена у поменутиим колекцијама. Књиге, периодичне публикације и збирка некњижне грађе Јована Давидовића које чине *corpus separatum*³ управо својом разноврсношћу, раритетношћу и специфичностима проистеклим из бројних интересовања овог пасионираног колекционара, представљају непрестани изазов и инспирацију и за истраживаче не само из чачанског краја, већ и из многих других средина. Стога су овој библиотеци целини или појединим њеним сегментима посвећени бројни стручни радови и изложбе који су истинска похвала њеном ствараоцу и добročинству његових наследника.⁴

Уговор о поклону, примопредаји и коришћењу књижног фонда – Леаиша Јована Давидовића из Бањице, заведен у Деловодну књигу чачанске Библиотеке под редним бројем 507 од 31. октобра 1979. године, у име легатара на пригодној свечаности уприличеној у чачанском Дому културе, потписао је тадашњи директор Љубомир Марковић, док су као имена дародаваца наведена имена најближих Давидовићевих сродника: оца Давида, браће Љуба и Милутина, као и сестара Радојке Бошковић из Жежевице и Станојке Плазинећ из Мршинаца. Овим документом, на основу одлуке усвојене на седници Збора радника Градске библиотеке 14. септембра 1979. године, ова установа постала је *власник књижног фонда, у непроцењеној вредности, а поједини од стране стручне службе Градске библиотеке*.⁵ У Уговору је наглашено да дародавци поклањају овај фонд Градској библиотеци у Чачку, а на коришћење радним људима, грађа-

³ Светлана Мирчов, *Библиотека – леџбеница душе*, Београд, Београдска књига, 2012, стр. 54.

⁴ Најважнији текстови посвећени овој библиотеци целини су: Биљана Николић, „Легат Јована Давидовића“, у: *Глас библиотеке*. – Год. 7, бр. 7-8 (1996), Чачак, стр. 50-60; Милица Баковић: „Стара и ретка књига у Градској библиотеци“, у: *Глас библиотеке*. – Год. 7, бр. 7-8 (1996), Чачак, стр. 29-[49]; Маријана Матовић, Оливера Вуксановић: *У почетку беше реч : кашалој изложбе књија*, Чачак, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, 2001; Оливера Недељковић: „Едиција *Злајшна књија* у Легату Јована Давидовића“, у: *Глас библиотеке*. – Бр. 12 (2005), Чачак, стр. 47-73; Маријана Матовић, „Легати (библиотеке целине) и личне библиотеке у Чачку : српско задужбинарско наслеђе“, у: *Зборник радова народног музеја*. – Бр. 35 (2005), Чачак, 275-332; Оливера Недељковић: „Разгледнице Чачка у Библиотеци целини Јована Давидовића“, у: *Глас библиотеке*. – Бр. 14 (2007), Чачак, стр. 129-153.

⁵ *Уговор о поклону, примопредаји и коришћењу књижног фонда – Леаиша Јована Давидовића* чува се у Завичајном одељењу Градске библиотека „Владислав Петковић Дис“ у Чачку.

нима, студентима, ђацима наше социјалистичке заједнице, као и онима који долазе са стране да користе леју и рејку књију.⁶ Услови, које је приликом припремаје дародавац поставио легатару су: да библиотека целина буде засебно смештена у просторијама Библиотеке и да се преузета библиотечка грађа не износи на коришћење изван њих. Библиотека се при том обавезала да не сме отуђити ниједну књигу из ове целине, а да ће поједине примерке на адекватан начин заштитити од даљег пропадања. Такође, чачанска Библиотека је прихватила обавезу да ову поклоњену целину обради и учини доступном за коришћење у року од четири године, као и да у простору где ће сместити књижно и некњижно благо из заоставштине Јована Давидовића буде изложен његов портрет и видљива биографија. Такође, 9. тачка *Уговора* прописује да је Градска библиотека прихватила обавезу да све потписане дародавце и чланове њихових породица прогласи својим доживотним почасним члановима, који су том приликом свој драгоцен дар породице увећали за још шездесет дела српских писаца, објављених у едицији *Српска књижевност* београдског *Нолића*.⁷

Разноврсна и вредна грађа која чини ову библиотеку целину (монографске и серијске публикације објављене претежно до половине 20. века, као и изузетно вредна колекција некњижне грађе, пре свега разгледница и дописних карата са живописним мотивима из истог периода) сведочи о бројним интересовањима колекционара Јована Давидовића. Његова лична библиотека веома јасно указује на посебна занимања овог библиофила за монографске и серијске публикације из појединих области људског знања (књижевности, религије, историје, филозофије и, нарочито, филологије). Садржинска анализа ове целине на посредан, али веома поуздан начин, употпуњује штуре биографске податке о њеном власнику, осветљавајући јасно и са свих страна његов колекционарски и читалачки портрет. Сажету Давидовићеву биографију, на основу расположивих докумената, али и сведочења најближих сродника и сарадника, записала је и публиковала Биљана Николић, виши библиотекар Завичајног одељења, која је физички и каталожки обрађивала поклоњене збирке, након преузи-

⁶ *Уговор о поклону, припремаји и коришћењу књижног фонда – Лејаша Јована Давидовића.*

⁷ Д. [Даница] Поповић, „Драгоцен дар“, у: *Чачански глас*. - Год. 48, бр. 44 (9. новембар 1979), Чачак, стр. 8.

мања и преношења у просторије легатара. Она истиче да је Давидовић рођен 1925. године у селу Бањица у имућној породици вредних и напредних воћара,⁸ а да је по завршеној основној школи у Жежевици, уписао Гимназију у Чачку, наводећи како будући колекционар и заљубљеник у вишеврсну штампану грађу *по окончању средњошколског образовања у ЈНА постојаје студент германистике на Филозофском факултету у Београду*.⁹ Таленат и интересовање за филолошке науке, испољени у младости, биће потврђивани током читавог његовог живота. Младић, чије су редовно школовање прекинули почетак Другог светског рата и депортација у Немачку, ипак ће постати полиглота чији ће смисао за језике бити остварен кроз активно знање енглеског, руског и немачког језика, као и кроз дугогодишње интересовање за ромски и вештачке језике, нарочито есперанто. Љубав према филологији чита је већ на први поглед и из његове личне библиотеке: у њој, међу књигама које сведоче о високом општем образовању њеног власника, ипак повлашћено место заузима обимна лексикографска литература из читавог света. Поред тихог и посвећеничког упорног рада на формирању и богаћењу поменутих збирки, Давидовићева лична судбина трајно је обележена печатом времена у коме је живео – поред значајног акцијашког искуства на обнови земље порушене у Другом светском рату, боравком на Голом отоку поделио је још једно трагично животну искушење са бројним својим савременицима. Иако су у његов радни досије уписана бројна, међусобно несродна занимања која је обављао, Давидовић је свој животни и радни век окончао као службеник Дома здравља на Врачару 1977. године.

Непрестано умножавајући своје збирке у којима су, уз књиге и периодичне публикације, посебно место заузимале разгледнице, позивнице, еполете и грамофонске плоче, Давидовић је континуирано потпунијим и обимнијим чинио и властито читалачко искуство, библиографска, филолошка и друга знања. На основу усмених сведочења блиских сродника, анегдота које памте земљаци и сарадници, као и записа дугогодишњег пријатеља Живорада Крстића, инжењера геологије, који је и сам библиофил и познавалац раритетних издања, стиче се утисак да при томе није штедео ни време, ни новац. О начинима на које је комплетирао своје бројне збирке, његовој сакупљачкој страсти која је у много чему надилазила занимање човека који ствара колекције из хобија, Биљана Николић оставља драгоцену и сликовиту сведочанство, истичући да су за овог колекционара истински изазов представљала *издања Књижаре Томе Јовановића и Вујића, сѝрани речници, уѝбеници и деѝја ли-*

⁸ Биљана Николић, „Легат Јована Давидовића“, у: *Глас библиотеке* (Чачак). – Бр. 7-8 (1996), Чачак, стр. 50-60.

⁹ *Истио*, стр. 50.

терапура. До књиџа је долазио разменом са друџим библиофилима и ошќуџом џојединих џредмета и комџлеџних библиошќека. Био је сшќални џосешќилац аншќи-кварница и колекционарских сќуџова у Беоџраду и друџим месшќима Јуџославије, а и у иностраншќиву. Правио је сшќискове издања коџа му недосшќају и у њима назна-чавао и наџраду ономе ко му одређену џубликацију донесе.¹⁰ О његовом неумор-ном сакупљачком раду сведоче и дупливати појединих публикациџа сачува-ни и предати у чачанску Библиотеку. Они су, највероватније, били намеђени размени у колекционарским круговима, а о разноврсном пореклу публика-циџа сведоче трагови читања на самим публикациџама које је прикупио. То су посвете, потписи и *ex libris* претходних власника, печати установа и библи-отека чијем су фонду некада, пре расхоџовања припадале, као и малобројни аутографи самих аутора. Међу њима се налазе записи баснописца Милана Вукасовића на књизи прозе *Кроз живош* из 1925. године и *Савременим басна-ма*, које је овај књижевник објавио петнаест година доцније, као и својеручни потписи власника и уредника *Народних новина* Живојина О. Дачића на пуб-ликациџи *Беоџрад у служби шќуђину* из 1907. године, преводиоца *Женских џиса-ма* Марсела Прева, објављених у Издању књижаре Д. М. Ђорића 1892. године, потписаног на насловној страни само са В.¹¹, а у руком записаној посвети са *кашќан Веса*, затим запис знаменитог српског геолога и министра привреде у Влади Србије, Светолика Раџовановића, на насловној страници раџа *О ша-риџажу у североисточној Србији* из 1909. године и посвета сакупљача народних умотворина Новице Шаулића на *Сршким народним џјесмама*, објављеним 1923. године. На предлисту збирке песама Војислава В. Рашића *Соколиџага* из 1930. године, аутор је на примерку из Давидовићеве збирке написао посвету: *Њеном величаншќиву Краљици Марији у џонизносшќи, верносшќи и оданосшќи, о Св. Сави 1935. џодине у Беоџраду*. Занимљиве су и посвете на књигама које су као награду добијали одлични ученици, па на *Лафоншќеновим баснама* у Издању Дворске књижаре Мите Стајића у Београду из 1904. године, краснописом стоји: *На дар Јованки Ненаџовићевџој ученици III разреџа ж. о. н. школе код Сабор-не цркве за одлично учење и џимерно влаџање, уз потпис наставнице и џашќум 3. јун 1904. џодине*. Сви ти знаци и маргиналије које се налазе на искрзаним страницама књига, а нарочито реверсне стране разгледница, које су путовале с краја на крај Европе пре читавог једног века, могу послужити као повод неком будућем обимном истраживању историје настанка ове библиотеке или праћену судбине појединих колекционарских примерака. Неки од њих на

¹⁰ Биљана Николић: „Легат Јована Давидовића“, у: *Глас библиошќеке*. – Бр. 7-8 (1996), Чачак, стр. 51.

¹¹ На корицама овог издања иницијал је разрешен: *џревео с француској Велисав Ђ. Милова-новић, војно судски кашќан*.

својим страницама крију и неисписану причу, попут речника *Nuovo vocabolario Italiano-Francese* Артура Анђелија, објављеног у Паризу, који је у десном углу насловне стране потписао књижевник Симо Матавуљ, изузетан познавалац романске културе. Можда је овај знаменити представник српског реализма малени црвени речник објављен са знаком *Fratelli Garnier*, без наведене године издања¹² који је чудесним колекционарским путевима доспео у Давидовићеву збирку речника, купио за време неког од својих боравака у Паризу, где је одлазио водећи младе Црногорце на школовање у Европу, или је ово издање црног речника писац користио на црногорском двору, подучавајући кнежеве синове.

Класификација, обрада и заштити

По пријему у чачанску Библиотеку, Библиотека целина Јована Давидовића је, према предлозима добијеним из Народне библиотеке Србије,¹³ разврстана на монографске, серијске публикације и некњижну грађу, а потом је инвентарисана у три засебне инвентарске књиге. Све добијене публикације означене су посебно израђеним печатом, својеврсним *ex libris*ом, на коме се, уз текст *Leiaia Јована Давидовића из с. Бањице*, налази цртеж налив-пера и отвореног нотеса. Уз број под којим су јединице грађе инвентарисане, стоји и руком исписана ознака коју чине иницијали бившег власника (ЈД за монографске публикације и некњижну грађу, ЈДп/ за периодичне публикације).

Након тога, како се не би одступило од система обраде заступљеног у читавој библиотеци, али и како би се стекао јаснији увид у стручни садржај библиотеке целине и афинитете колекционара, монографске публикације су класификоване и поређане по УДК систему, а потом је за њих израђен прецизан алфабетски лисни каталог, док је за серијске публикације израђена картотека у лисном облику. Некњижна грађа, коју у највећем броју чине разгледнице и невелики број фотографија, чланских карата и јединица картографске грађе, најпре је разврстана, а потом распоређена по тематско-мотивској сродности и смештена у албуме. Библиотекар Биљана Николић се, обрађујући ову затворену библиотечку целину, нашла пред веома захтевним и тешким за-

¹² Овај речник је димензија 14 x 9 cm, а Давидовићеву збирку јединственом чини и читав низ тзв. библо (франц. *bibelot*) издања речника из читаве Европе.

¹³ У документацији која је пратила преузимање ове библиотечке целине и њену обраду, у Завичајном одељењу Градске библиотеке чува се и недатиран документ насловљен *Предлог система обраде Leiaia Јована Давидовића*. На овом документу, откуцаном писаћом машином, у десном углу се налази потпис библиотекара Народне библиотеке Србије Смиље Кашић. Овај предлог су, обрађујући примљену грађу, чачански библиотекари прихватили и доследно спровели у пракси.

датком, који и данас довршавају библиотекари Завичајног одељења чачанске Библиотеке, континуирано радећи на електронској обради, најпре у програму за аутоматизацију библиотечког пословања БИБЛИО, а потом систему COBISS. SR. У узајамном каталогу COBISS. SR алфаветски, предметно и стручно обрађене су до сада монографске публикације из овог фонда, при чему су креирана 652 записа за јединице које до тренутка уноса грађе из ове заштићене целине није обрадила ниједна друга библиотека чланица овог система. Овај податак, али и летимичан преглед електронског каталога који показује да се у Библиотеци целини Јована Давидовића налазе бројне публикације које, уз чачанску, поседује још само мали број других библиотека, недвосмислено су потврдили значај и вредност Давидовићевих сакупљачких напора. Приликом обраде, библиотекари су се трудили да сваку јединицу што детаљније опишу, водећи рачуна да и у каталогу наведу све напомене о појединачним примерцима, њиховим карактеристикама и оштећењима.

Сва грађа из ове *библиотеке у библиотеци* чува се у застакљеним дрвеним ормарима у Завичајном одељењу, према одредбама *Закона о старој и рејској грађи*,¹⁴ а издаје се на коришћење само у просторијама Библиотеке, уз одговарајуће мере предострожности. Како би се фонд монографских публикација сачувао у садашњем стању, покренута је дугорочна иницијатива физичке заштите угрожених публикација. Најпре је извршена селекција грађе да би се издвојиле и евидентирале публикације са највећим степеном оштећености. Затим ће уследити физичка репарација оштећених публикација (сређивање књижног блока, корица, повеза...) и израда 500 заштитних кутија/кошуљица/фасцикли од неутралног папира за публикације како би се спречило њихово даље пропадање.

Повећан број захтева за копирање и скенирање грађе из ове целине, који пристижу из читаве земље, несумњиво је резултат њене видљивости и претраживости у електронском каталогу, али и сигуран путоказ да је у будућности неопходна дигитализација не само униката и раритета из ове библиотечке целине, већ свеукупне грађе која је у њој похрањена. Тиме би ова библиотека целина била и додатно заштићена, а вредна грађа која јој припада, учињена доступнијом свим потенцијалним корисницима. На овај начин улога Давидовићевих збирки у очувању укупног националног књижног наслеђа и некњижне грађе, али и у успостављању нарушеног културног континитета, још недвосмисленије би дошла до изражаја.

¹⁴ *Закон о старој и рејској библиотечкој грађи, Службени гласник РС, бр. 52/11.*

Монографске публикације

Вредност личне библиотеке од 2. 634 монографске публикације, стваране од младости па до смрти Јована Давидовића, превасходно почива на изузетној тематској разноврсности и заступљености публикација из различитих области људских сазнања, издањима превода Светог писма, али и на обимној, веома занимљивој филолошкој грађи на бројним језицима и писмима света. Уз поједина стара и ретка издања на српском језику која привлаче пажњу (*Исторія разныхъ славенскихъ народовъ наипаче Боліаръ, Хорвайшовъ, и Сербовъ. Частіъ, 2*, из 1794; књига која је адлигат четири тома *Целокујних дела Досишеја Обрадовића* у издању Данила Медаковића објављених у Земуну 1850. године у којој се налазе: *Басне Езойове и друји басношворациа [...] одъ Досишеа Обрадовића. Књиџа шрећа, Живошъ и ѱриключенія Димитрїа Обрадовића нареченоїа у калуђерстїву Досишеа. Књиџа ѱрва и Ешїка или философіа наравоучїтелна ѱо сїстџеми ї. ѱрофесора Соави. Књиџа ѱеїша, Досишеа Обрадовића Писма домаћа, знанцима и ѱрїяшїелїма разномъ ѱрїликомъ ѱїсана. Књиџа десетїа; Оїїс ѱушке модела 1907.-15. їог.,* Крф, 1916; публикација *Са срїскої фронтїа Ђорђа Лазаревића, Солун, 1916; Таїна ѱреврїйна орїанїзација : извешїаї са ѱрешреса у Воїном Суду за Офицїре у Солуну ѱо белешкама вођеним на самом ѱрешресу* у две свеске, Солун, 1917. и др.), ове брижљиво конципиране и стваране збирке представљају целину занимљиву за истраживаче различитих профила, али и библиофиле, који у књизи виде како најзначајни медиј свеукупног људског знања, тако и уметнички предмет који се може одликовати изузетном лепотом.

Класификација према УДК систему и смештај књижног фонда на основу ње, омогућују лако и јасно уочавање области које су занимале читаоца и колекционара Давидовића. Знатан број књижарских, библиотечких штампаних и различитих изложбених каталога присутан на полицама ове библиотеке указује на темељност, познавање историје српске књиге и књижарства, али и непрестано богаћење библиографских знања њеног власника. Свакако да су бројни каталози међу којима се издвајају обимне публикације којима је своја издања пратио најзначајнији предратни издавач Геца Кон, али и други сачувани пописи публикација и одабрана секундарна литература (нпр. *Кашалої књиџа Библиошџеке Воїеної министрствїва* (1875); *Кашалої соїстївеної и ошкуйљеної издања књижарнице Раїковића и Ђуковића* (1911); *Пословни рег и сїїсак књиџа Вршачке срїске занашїїјске чїшїаонице* (1912); *Ропїс рубликасїја Југославенске академїје знаностї и умјетностї* из 1917; *Књїжевна издања Свесловенске књїжаре М. Ј. Сшїефановића и Друїа* (1921/1922); спискови издања СКЗ (1939, 1950); *Кашалої књиџа Издавачкої и ѱромешїної а. г. „Јуїоїстїок“* (1942); *Сїи-*

парије „Заштита“ 1921. године у Београду; *Соколима о соколству* Михаила Градојевића из 1921; *Соколићи-ђаволићи* Велимира Поповића из 1925; *Соколство и народна војска : прва књига „Соколског буквара“* Душана М. Богуновића из 1927; *Соколство*, објављено у *Миниашурној библиотеци* новосадске *Славије*, 1929; збирка песама Војислава В. Рашића *Соколијага*, 1930; сликовнице *Dan sokoličice* и *Sokoličev dan* Ива Ербежника, 1933; *Сво соколских беседница* Јована Удицког из 1938. године и исте године објављена студија *Duh sokolske pedagogije* Благоте Кољеншића итд.).

Занимљиве су и поједине публикације које обрађују тему масонерије, заборављена дела из етнологије и бонтона (зборник здравица *Наздрављач* из 1912. године, који је објавила Штампариија српске књижаре д.д. „Натошевић“ из Новог Сада; *Учишел итрања лейо ионашања и иосейи како се ирави и како се уиошребљава иосейиница*, Нови Сад, 1915; *Изналазач догађаја : ишторијских и свију других : од 1079 до 2198*, који је саставио Милорад М. Јовановић, а објавила Штампариија Ив. Чоловића и Ж. Маџаревића 1929. године у Београду). Ипак, од свеукупне литературе коју је Давидовић прикупио из области друштвених наука, својим бројем и разноврсношћу издвајају се публикације из педагогије и методике објављене до Другог светског рата. Посебну пажњу међу њима привлаче: *Деје ире : књига за забаву и иоуку мушке и женске деце са 100 слика*, коју су приредили Кат. Ј. Шарчевића и Ст. Ј. Николић, а објавила Дворска књижара Мите Стајића у Београду 1902. године, затим публикација сличне тематике коју је написао Драгољуб Илић, а под насловом *Српске деје ире : за школску уиошреду* објавило девет година касније Уредништво „Народних новина“. Својим приступом описмењавању одраслих занимљиво је и треће издање *Буквара за ирви разред основне школе* из 1910, уџбеника намењеног искорењивању аналфабетизма, који је саставио Љубомир Јовановић. Пажњу изазивају и *Буквар за основне школе у Краљевини Србији* Стеве Чутурила, штампан у Државној штампариији Краљевине Србије на Крфу, 1916; друго издање *Просвејшиног буквара* објављено у Сарајеву 1919; *Српски буквар* Милорада А. Вујанца из 1920; богато илустровани *Весели буквар* Мих. Јовића из 1926. године. Несумњиво да су и други уџбеници, намењени школској настави, у Давидовићевој библиотеци данас пажње вредна литература за истраживаче развоја поједних научних дисциплина, промена у методици наставе и педагошкој пракси на јужнословенском простору (нпр. бројне читанке међу којима се издваја *Прва читанка : за основне школе у Краљевини Срба, Хрваиша и Словенаца* Стеве Чутурила, Београд, 1921), као и бројни други школски уџбеници за различите узрасте и предмете.

Важно подручје Давидовићевих интересовања, судећи према прикупљеној литератури, била је и прошлост Београда, са посебним освртом на

илустроване публикације (*Београд : историја и опис Београдске Тврђаве и њених знаменитости*, Београд, 1904; *Борбе око Београда 1915. године* Мил. [Милутина] Д. Лазаревића у издању Издавачке књижарнице Геце Кона, 1922; албум *Београд* у издању „Чакловића“, Загреб, 1922; *Београд пре сто година*, Михаила С. Петровића, у издању Графичког института „Народна мисао“, 1930; *Како је постојао Београд* из пера истог аутора, 1931; *Где је била Небојша ? : прилози историји тврђаве и града Београда*, коју потписује Драг. [Драгутин] Костић, 1931; монографија *Београд* у издању Балканског института, 1940; недатирана фото-монографија *Beograd* са уводним текстом Милорада Панића Сурепа у издању „Туристичке штампе“; *Борбе старој Београда* Михаила С. Петровића у издању „Новог поколења“ из 1951. године; *Стари Београд* : из путописа и мемоара које је приредио Ђуро Гавела, а објавило исто издавачко предузеће исте године; *Београд у прошлости* Дејана Медаковића у издању Завода за издавање уџбеника, 1963; *Београд у деветнаестом веку* у издању Библиотеке града Београда из 1967. године и многе друге публикације написане у славу српске престонице. Такође, на полицама личне библиотеке Јована Давидовића посебно место заузимају публикације које се баве родословом и најзначајнијим личностима из династије Карађорђевић (*Родословне таблице српских династија и властеле* Алексе Ивића, објављене у издању Матице српске 1928; *Девети октобар 1934*, који је објавила београдска „Политика“, 1934; *За Краља и Југославију* Стјепана Вукојевића, 1935; недатирана публикација коју је уредио Душан М. Шијачки *Наш највећи краљ*, посвећена Александру I Карађорђевићу; *Краљ и Народ*, обимом невелика публикација Бране Лазаревића, такође посвећена Краљу Југославије Александру I, 1931; лирски спев Душана С. Кнежевића *Песма посвећена оцу Југославије мученику и вишешком краљу Александру I Ујединишљу од рејенства до погубљења*, 1935; занимљиво издање *Програм свих свешковина приликом венчавања Њ. В. Краља Александра и принцезе Марије од Румуније* са планом престонице, 1922; публикација *Краљево јеванђеље*, посвећено Петру I Карађорђевићу, 1934; *Никола Пашић и уједињење Југословена : рајне и дипломатске усјомене* Карла Сфорце, објављене на српском 1937. године; *Поводом смрти краља Петра I*, дело које је написао Живојин Протић и објавио под псеудонимом Србијановић, 1921; албуми *Наш млади краљ* и *Млади краљ Југославије*, посвећени одрастању и сазревању Петра II Карађорђевића; студија *Највећи неимари Југославије* које је као илустровану сјоменицу шраичних октобарских догађаја написао М. Радосављевић, а објавила београдска *Планета*, 1934; издање часописа *Реч* и слика из 1940. године насловљено *Карађорђевићи* из пера Момчила Ч. Јанковића итд.).

Давидовић је успео и да прикупи и драгоцену сведочанства о слави и страдању српског народа током Првог светског рата, међу којима се издвајају *Дипломатска преписка о српско-аустријском сукобу*, публикована у Нишу прве

године Великог рата; *Сјоменица Dr Рајсу Саве Ђорђевића* из 1930. године; *Видов-дан : илустрирована историја српских рашова : 1912-1918*, објављена у спомен Петру Великом Ослободиоцу, коју је уредио Душан Мил. Шијачки 1926. године; скоро сасвим заборављени документ од велике историјске вредности насловљен *Za srpski vojski*, из пера Паола Ђорданија, објављен такође 1926. године; *Албанска јоліоша : усјомене и слике генерала Пиарона де Мондезира*, 1936; *Неслоја : љред националним сломом : 1915. – 1916.* Љубише П. Борисављевића, 1923; *Преко Албаније на осјирво смрђи : из дневника једне болнице* Влад. [Владимира] Станојевић, 1921; *Краљ Александар I : љрејказивање, љрипрема, убисјиво и сахрана: љесме за јусле Живојина Д. Ђировића*, 1935; *Српска Африкијада* Недељка Гиздавића, 1922; збирка песама М. Ј. Путниковића *Без ошацбине : 1915–1918. јогине* објављена поводом десетогодишњице завршетка рата у Београду; *1300 кайлара* Милана Јањушевића, 1940; *Сјоменица Сјейе Сјейановића*, 1930; биографија војводе Радомира Путника из пера Владимира Белића објављена под насловом *Пућник*, 1938; збирка песама Мирка Стефановића *Расјеће Србије : ејојеја мука и сјрадања српској народа*, 1926; ратна песмарица *Србоборислава : ејојеја рајша ог 1912. до 1918. јогине за ослобођење Срба и слободу свих народа* Ђире В. Милића, 1930; *Албум јробља и јробова : 70 снимака српских јробља са Солунској фронтша*, 1921, који је приредио Јов. М. Сретеновић, потпуковник у пензији, и бројна друга дела која фактографски или књижевно обрађују догађаје из Првог светског рата.

Природне науке нису биле подручје изразитог колекционарског интересовања власника ове библиотеке, али се и међу књигама из поменутих области могу наћи занимљиве публикације као што су: *Воће и воћке* Благоја Д. Тодоровића у издању *Српске књижевне задруге* из 1899; друго поправљено и допуњено издање *Зоолојје* Владана Арсенијевића за *учишелске и више девојачке школе*, Нови Сад, 1893; *Из надчулној свейа*, Београд, 1896; непотписана публикација *Греси младосји*, штампана за време Првог светског рата у Новом Саду (Ујвидек, 1917); недатирано издање *Буквара за младу мајку* Миленка Матерног; несвакидашња брошура потписана псеудонимом *Шјема* и објављена у краљевачкој Електричној штампарији Чед. Милошевића и Сина 1940. године, чији наслов гласи *Како ћу научији јрсјима да вадим зубе*.

Књижевност је, уз лексикографску литературу, једна од најзаступљенијих области у овој библиотеци целини. Међу делима која је Давидовић бирао за своју личну библиотеку налазе се публикације које су објављивали издавачи чија имена су трајно уписана у историју српског, па и југословенског књижарства. Одабрана белетристичка дела на полицама Јована Давидовића најчешће на корицама имају знак *Српске књижевне задруге*, знаменитих књижара и издавача Геце Кона, Томе Јовановића и Вујића, Велимира Валожића,

Рајковића и Ђуковића, Светислава Б. Цвијановића, али и бројних других издавачких предузећа из Београда, Новог Сада, Загреба, Сарајева, Вуковара и других градова Југославије. Јасно је да је овај колекционар, поред књижевних остварења високо вреднованих аутора чија су имена трајно убележена на страницама историје српске књижевности и културе (Драгиша Васић, Николај Велимировић, Владимир Велмар-Јанковић, Јанко Веселиновић, Милован Видаковић, Радоје Домановић, Јован Дучић, Јаков Игњатовић, Јован Јовановић Змај, Слободан Јовановић, Лаза Костић, Петар Кочић, Стеван Сремац, Десанка Максимовић, Бранислав Нушић, Коста Трифковић и многи други аутори), изузетну пажњу поклањао праћењу појединих издавачких целина и едиција, као што су *Миниаџурна библиотека* и *Позоришна библиотека* Књижаре *Славија* из Новог Сада, *Наша књига* Књижарског предузећа Геца Кон, *Библиотека старих писаца Швајцарске* „Давидовић“, едиција *Документи данашњице* у издању београдске „Седме силе“, *Просветина Јевџина библиотека*, *Јевџина библиотека руске литературе* у издању Браће Грузинцевих и многе друге. Од њих, данашњем познаваоцу културне историје Србије, веома занимљивом се може учинити едиција *Бисери из светске књижевности* у издању *Издавачког предузећа „Јулисџок“*, које је штампаним издањима ширило немачку пропаганду за време Другог светског рата, запленивши издавачку кућу Геце Кона. У Давидовићевој библиотеци своје место нашла су остварења објављена током 1942. и 1943. године у Београду са знаком *Јулисџока*, од кога ће 1944. године настати Издавачко предузеће *Просвета*. Нека од њих су, упркос јасној тенденцији ширења немачке, скандинавске и италијанске књижевности на окупираном тлу, остала запамћена по вредности својих превода: *Кућа слепаца* Гунара Гунарсона, *Црна марама* Луиђија Пирандела, *Весело момче* Бјернсона Бјернстјернеа, *Случајеви доктора Бирџера* Ханса Каросе, *Хелџа и Блаџо јосифина* Арна Селме Лагерлеф, *Жрџива* Рудолфа Г. Биндинга, *Календарске приче* Карла Хајнриха Вагерла, *Писма младом ђеснику* Рајнера Марије Рилкеа, *Занесењак и друге приче* Јохана Бојера, *Ошмица* Паула Ернста, *Робови љубави* и *Земља јосифовна* Кнута Хамсуна, *Сеоски Ромео* и *Јулија* Готфрида Келера. Иако се за ову едицију Давидовић могао занимати због историјског печата којим је означена, није искључено да га је ова издавачка целина могла привући и као германисту.

Ипак, Давидовићево интересовање за белетристику превасходно је било усмерено на сакупљање књижевних дела намењених најмлађим читаоцима, па се данас захваљујући томе у овој библиотеци целини налазе примерци очуваних сликовница објављиваних пре Другог светског рата, али и вредна издања из најзначајнијих едиција у којима је објављивана српска и преведена књижевност за децу до краја Другог светског рата (*Деџа књижница*, *Деџа по-*

зоришна библиотека, Илустрирована омладинска библиотека и Књижница за омладину „Освић“ које су излазиле у оквиру издавачке делатности Књижарнице Томе Јовановића и Вујића; колекција *Ружичасте књије за младеж и Деци класици* које је покренула београдска *Народна Просвета*; *Рагосић* Француско-српске књижаре А. М. Поповића; *Деције царство* у издању „Народне књиге“; *Књије за малу децу* у издању Књижаре С. Ф. Огњановића; *Мала деција библиотека* коју је објављивао Витомир Срњић; *Библиотека за младеж Нова зора* Издавачке књижарнице Геце Кона; библиотека *Добар друг* у издању *Јуџисџока*). Ово чито Давидовићево интересовање потврђује и скоро у целости сакупљена и сачувана *Златна књија*, најзначајнија едиција која је пре Другог светског рата била намењена деци. Давидовић је успео да прикупи 104 од 105 књига из ове знамените издавачке целине, коју је у септембру 1930. године покренуо и наредних деценију и по уређивао драмски писац, позоришни критичар, новинар и преводилац, Живојин Бата Вукадиновић (1902–1949). Из ове лепо опремљене и жанровски веома разуђене едиције, коју је најпре издавао сам Вукадиновић, да би њено објављивање доцније преузело Издавачко и књижарско предузеће Геце Кона, Давидовић није поседовао једино *Огабране бајке* Лудвига Бехштајна, књигу објављену под редним бројем 94. У његовој личној библиотеци пронађено је и неколико дупликата књига из ове едиције, који су, највероватније, били намењени размени. Такође, у његовој библиотеци налази се свих 17 књига из *Нове серије Златне књије у издању „ИПРОЗ-а“*¹⁵, као и и поједине публикације, изашле током 1942. и 1943. године са назнаком *Златна књија изван редовног кола*. Увидевши значај ове едиције, која је обележила период одрастања не само једног нараштаја српске деце и значајно утицала на формирање њиховог књижевног укуса, али и на квалитет оригиналног литерарног стваралаштва за најмлађе у читавом наредном периоду, као и на њену ретку комплетност у другим библиотекама, чачански библиотекари су у више наврата презентовали ово књижно богатство којим располаже фонд о коме брину. Ова едиција, *својеврсниан симбол добре књије*,¹⁶ управо је њиховим залагањем дигитализована у целости, а потом је ова дигитална колекција комплетирана у сарадњи са Градском библиотеком *Карло Бијелички* из Сомбора. У дигиталном облику, *Златна књија* постала је доступна савременим читаоцима на веб-адреси: http://www.cacak-dis.rs/dig_bibl/index.html, односно у Дигиталној НБС на адреси: <http://digital.nb.rs/collection/gbca-zlatna-knjiga>.

Носталгија за родним крајем испољена је код овог колекционара у невеликој збирци књига која се посредно односи на његов завичај. Међу њима се

¹⁵ ИПРОЗ је акроним за *Издавачко-просветну заједницу* из Београда.

¹⁶ Слободан Ж. Марковић: „Време *Златне књије*“, у: *Златна књија : антологија књижевног стваралаштва за младе*, Београд, 1996, стр. 463.

налазе примерак књиге штампане у Штампарии Стевана Матића у Чачку 1928. године *Ореол мојих мисли* Јована М. Матовића, послат са ауторовим потписом на *йреплед и кришйику часопису Мисао* из Бруса 16. III исте године; студија Милоша Радојчића посвећена једној од најзначајнијих песама Владислава Петковића Диса, рођеног у Заблаћу код Чачка 1880. године, насловљена *О Dis-овој Тамници*, објављена 1929. године, студија *Змајево назаренсйво* из 1911. године Јована Максимовћа, преводиоца који је школске 1894/95. године радио као професор у чачанској Гимназији, песме Милана Бесарабића, ликовног уметника рођеног у Чачку, објављене 1940. године, затим дело *Драгачево и његови славни синови* Милисаву Д. Протића из исте године и многе друге публикације које се тематски или на други начин односе на Давидовићев родни крај.

Јединствености Библиотеке целине Јована Давидовића у великој мери свакако доприноси и деценијама стварана колекција књига из хришћанства. Уз друге религиозне текстове на разним језицима и из различитих периода¹⁷, овај колекционар је сакупио бројна издања *Светйои йисма* на различитим језицима (*Le Sainte Bible : ou l'ancien et le nouveau testament*, Paris, 1879; *Sacra Biblia*, London, [1867]; *Biblia Sacra : vulgatae editionis*, t. 2, 3, Ratisbonae [i. e. Regensburg], [s. a.] ; *Новый завѣтъ Госйода нашего Исуса Христйа*, Вѣна, 1878; *Свяще йисъмо Новою завѣтју : мовоу русько-украиньскою*, Видень, 1871; *Госйода нашего Исуса Христйа Свящое Евангелие*, Санктпетербургъ, 1896; *Das Neue Testament*, Berlin, 1899; *Нови завјетй Госйода нашего Исуса Христйа*, у Биограду, 1913; *Новый завѣтъ Госйода нашего Исуса Христйа*, Берлинъ, 1916; *Нови завјетй Госйода нашего Исуса Христйа*, у Биограду, 1923; *La Sainte Bible: qui comprend l'ancien et le nouveau testament traduits sur les textes orginaux hébreu et grec*, Paris, 1932; *Die Bibel ober die ganze Heilige Schrift des Ulten und Neuen Testaments*, Berlin, 1932; *Évangile de Notre Seigneur Jésus-Christ*, Paris, 1937; *Нови завјетй Госйода нашего Исуса Христйа*, у Београду, 1937; *Das Neue Testament*, Stuttgart, 1941; *Il S. Vangelo*, Alba, 1948; *Нови завјетй Госйода нашего Исуса Христйа*, Лондон, 1950; *Das Neues Testament*, London, 1953; *La Sankta Biblio : malnova kaj nova testamentoj tradukitaj el la orginalaj lingvoj*, Londono, 1954; *Le Nouveau Testament*, Paris, 1963; *Uj testamentom*, Budapest, 1965; *Noul testament in l. románá*, s. l., 1969; *Новый завѣтъ Госйода нашего Исуса Христйа : в русском йеревоче*, [б. м., б. г.] ; *The Holy Bible*, New York, [s. a.]).

Ипак, највећу пажњу корисника и посетилаца чачанске Библиотеке у Библиотеци целини Јована Давидовића плени темељно и веома стручно за-

¹⁷ У Давидовићевој библиотеци се налазе и четири зборника духовних песама у занимљивом повезу са металним елементима. Два су зборници Јураја Траховског објављени под насловом *Cithara Sanctorum. Apocalyps. 5. V. 8, . Pjsně Duchownj Staré y nowé* објављене у Будимпешти 1864. и 1877. године, а остале две књиге су оштећене и немају насловну страну.

снована филолошка збирка овог полиглоте. Њу чини око 300 једнојезичних, двојезичних и вишејезичних речника, уџбеника и граматика на више од 90 језика света, који су јавности представљени у октобру 2001. године на изложби мр Маријане Матовић и Оливере Вуксановић *У почетку беше реч*, коју је отворио проф. др Дарко Танасковић. Поставку је пратио истоимени, богато илустровани каталог на 66 страна, са библиографским пописом најзначајнијих издања која је Давидовић набављао из иностранства. Ова изложба и пратећа публикација имале су велики одјек у широј културној јавности,¹⁸ јер су посетиоци могли да виде стара лексикографска издања (*Nuovo dizionario portatile: italiano-tedesco e tedesco-italiano*, t. 1, Vienna, 1811; *Guia de la Covernacion Español-italiano*, Paris, 1854; *Deutsch-kroatisches wörterbuch = Němačko-hrvatski rěčnik*. Band 1 / von Bogoslav Šulek, Agram, 1860; *Wörterbuch zu Hoffmann's Historia antiqua und Caesar De bello Gallicio* / von J. A. Rožek, Wien, 1863; *Vollständiges russisch-deutsches und deutsch-russisches Wörterbuch: zum Gebrauche beider Nationen*. Theil 1, Russisch-Deutsch / von J. A. E. Schmidt, Leipzig, 1884; *Neuestes Taschen-Wörterbuch Deutsch und Russisch*, Berlin, 1888; *Russischer Sprachführer: Konversations - Wörterbuch für Reise und Haus* / Konstantin von Jürgens, Leipzig, [1888]; *Nouveau dictionnaire de poche français-italien et italien-français / par Giuseppe Aquenza*, Leipzig, [1897]; *Russisch-deutsches Gesprächsbuch* / von Erich Berneker, Leipzig, 1897), али и обимну литературу која се односила на језике читавог света и бројне дијалекте етничких група бившег СССР, којом је располагао Давидовић. Списак језика и дијалеката заступљених у овој збирци је скоро неисцрпан и на њему се налазе: абазински, аварски, авганистански, агулски, адигејски, амхарски, ахвахски, азербeјдански, албански, банту, башкирски, бенгали, бугарски, бурјатски, вијетнамски, гварани, грчки, дански, доњолужичкосрпски, евенкски, енглески, индонезијски, исландски, италијански, јапански, јерменски, казашки, каракалпачки, кинески, киргиски, корејски, кумички, курдски, ладино, латвијски, латински, лезгински, литавски, мађарски, македонски, малгашки, маријски, молдавски, немачки, ненецки, осетински, португалски, румунски, руски, сараколски, свахили, сингалски, словачки, сомалски, тагалог, тамилски, татарски, тибетски, тувински,

¹⁸ Изложба је пропраћена бројним новинским текстовима З. [Зорица] Л. [Лешовић]-Станојевић, „У почетку беше реч“, у: *Чачански глас*. – Год. 70, бр. 39 (12. октобар 2001), Чачак, стр. 9; Б. [Бошко] Л. [Ломовић], „У почетку беше реч: изложба и Фестивал балканских језика“, у: *Глас јавности*. – Год. 4, бр. 1150 (18. октобар 2001), стр. 21; З. [Зорица] Л. [Лешовић] С. [Станојевић]: „Ми смо вечерас грађани света---“, у: *Чачански глас*. – Год. 70, бр. 41 (26. октобар 2001), Чачак, стр. 12; Milenko Pajić, „Govorite li tamilski?“, U: *Danas*. – God. 5, br. 1500 (6. 11. 2001), Beograd, str. 16; Миленко Пајић: „Говорите ли ескимски“, у: *Маслачак*. – Год. 2, бр. 4 (2002), Пожега, стр. 24; Рада Сараглић: „Говорите ли малгашки“, у: *Полишка*. – Год. 100, бр. 32 235 (4. август 2003), Београд, стр. Б4;

турски, урду, фински, француски, хауса, хебрејски, хинди, холандски, чешки, шведски, шпански...). Уз обимну речничку литературу, у овој библиотеци заступљене су и бројне граматике, уџбеници и приручници за учење језика, углавном настали у чувеним филолошким установама широм бившег СССР-а. У оквиру Давидовићеве библиотеке налази се и обимна разноврсна литература на немачком језику штампана готицом и латиницом, као и књиге посвећене вештачким језицима, превасходно есперанту (*Кључ есперанџа* Стевана Живановића из 1933. године; *Esperanto-srpsko-hrvatsko i hrvatsko-srpski-esperanto riječnik*, који је уредио Никола Лисац, објављен у Сарајеву 1934. године; *Есперанџо : А. В. С. џечај међународној ђомоћној језика* из 1936. године, књижевна дела на овом језику и многе друге публикације). Стварање колекције посвећене есперанту вишеструко је занимало Давидовића, јер је и сам био угледни есперантиста и представник Југословенског одбора за есперанто у Београду.¹⁹

Серијске ђубликације

У овој посебној збирци налази се и 145 наслова серијских публикација који су, углавном, излазиле пре Другог светског рата. Инвентарисано и у картонске омоте увезано је 359 годишта часописа, новина, алманаха и календара, али је реч углавном о појединачним годиштима периодичних публикација, а не о серијским публикацијама набављаним и прикупљаним у континуитету. Најстарији од њих су *Календар са џемаџизмом Књажесџива Срџије* за 1855. годину и календар *Панчевац* из 1876. године, а занимљиву целину представљју поједини бројеви популарних и радо читаних календара који су излазили до Другог светског рата: *Варџар* (1908, 1909, 1921, 1935, 1938. и 1940), *Виџов-џан* (1921, 1923), *Зџрављак* (1907), *Календар Маџице срџске* (1914), *Календар Црвеној крџи Краљевине Јуџославије* (1935, 1938. и 1940), календар *Свџи Лазар* (за 1930, 1936. и 1940. годину), као и бројни џепни календари Српске православне цркве. Поједини бројеви или некомплетна годишта периодичних публикација намењених најмлађима, такође су се нашли на полицама Давидовићеве збирке: *Сџармали* (Нови Сад, уредник Јован Јовановић Змај), *Мали Боџољуб* (Сремски Карловци, уредник Душан Дожић), *Соколић* (Београд, уредник М. Ђ. Поповић), *Јуџословенче* (Београд, уредник Витомир Б. Срњић), *Зорица* Београд, уредник Мих. [Михаило] Јовић, *Весели чеџврџак* (Београд, уредници Јелена М. Зрнић, Светислав Б. Лазић и Гргур Костић, *Сџоменац* (Панчево, уредник Иван Мартиновић), *Срџско џаче* (Београд, уредник Милорад М. Петровић),

¹⁹ Биљана Николић: „Легат Јована Давидовића“, у: *Глас библиотеке*. – Бр. 7-8 (1996), Чачак, стр. 51.

Голуб (Сомбор, уредник Јован Благојевић), *Мала Србадија* (Београд, уредник Мих. [Михаило] Сретеновић), *Наша радоси* (Београд, уредник Иван Лаврентић). Захваљујући његовој племенитој тежњи сачувани су и поједини бројеви или годишта многих периодичних публикација, међу којима су: *Нова искра*, коју је у Београду уређивао Риста Ј. Одавић; *Женски свет*, који је у Новом Саду уређивао Аркадије Варађанин; недељни-породично-забавни лист *Забавник*, чији је уредник био Иван Зрнић; месечни магазин *Реч и слика* чији су уредници били Иван Зрнић и Никола Јовановић; илустровани магазин *Ви и ми*, под уредништвом Добрице Трифуновића и С. М. Палежанског; *Дерв*, власника и уредника Николе Николића; литерарно-забавни часопис Мих. М. Ђокића *Криминална библиотека*; гласило Слободне зидарске ложе „Југославија“ *Шестар*.

Иако се формирању збирке серијских публикација Давидовић ни изблиза није посветио предано као стварању и употпуњавању појединих збирки монографских дела или комплетирању издања визуелне библиотечке грађе, његова збирка серијских публикација може бити занимљива савременом читаоцу који има потребу да поглед усмери у прошло време. Мада због некомплетности не могу послужити као основа за темељнија стручна или научна истраживања, у сачуваним примерцима часописа, листова, алманаха и календара може се наслутити дух времена у коме су публиковани и о коме на веома очигледан начин сведоче.

Некњижна грађа

Сакупљање разгледница за Јована Давидовића било је много више од пасије, а о тој његовој својеврсној мисији да сачува ово драгоцено штампано благо, сведочи збирка од 3. 354 јединице коју је, уз помоћ мреже колекционара, великим трудом сакупио. Његова картофилска пажња првенствено је била усмерена на сликовну грађу чији се мотиви поклапају са темама које су га интересовале и као библиофила и читаоца. У његовој богатој збирци разгледница, дописних карата и честитки, која је у чачанској Библиотеци до сада тематски разврстана, инвентарисана и сложена у одговарајуће албуме, по броју и вредности, најзаступљеније су топографске разгледнице места и туристичких знаменитости из бивше Југославије. На овој аутентичној сликовној грађи која одавно није ефемерни библиотечки материјал, већ примаран и драгоцен извор са документарном вредношћу, забележен је, уз важна архитектонска здања и природне лепоте, живописне амбијенте, читав живот народа на јужнословенским просторима у првој половини претходног века. Збирка Јована Давидовића не само да изазива дивљење свакога ко је имао

прилику да прегледа албуме у којима се данас чува, већ у посматрачу буди много више од знатижеље. Пажљиви истраживач на основу њеног богатства и аутентичности, може стећи скоро поуздану слику о Давидовићу као страственом познаваоцу разгледница, али и о унутрашњим променама у животу приказаних насеља. Из његових албума може се ишчитати хронологија, етнографија, али и историја приватног живота становника бројних југословенских места и лечилишта, као што су: Алексинац (11 разгледница), Аранђеловац са Буковичком бањом (64), Београд (333), Бајина Башта (4), Бања Ковиљача (86), Бања Лука (3), Бања Русанда (1), Бар (2), Бела Паланка (1), Бечej (1), Битољ (1), Бољевац (4), Бор (7), Босански Брод (1), Босилеград (1), Брестовачка бања (7), Брза Паланка (1), Брус (2), Ваљево (41), Вараждин (1), Варварин (2), Вишеград (2), Владичин Хан (4), Власотинце (8), Врање са Врањском бањом (38), Врњачка бања (22), Госпић (6), Горњи Милановац (36), Гуча (3), Гроцка (2), Гружа (1), Добој (1), Демир-капија (1), Доњи Милановац (4), Дубровник (21), Ђаково (1), Ђердап (10), Загреб (77), Зајечар (28), Земун (38), Златибор (6), Ивањица (3), Јагодина (20), Јајце (2), Карловац (2), Кикинда (1), Кладово (5), Књажевац (6), Копаоник (1), Корчула (1), Костајница (1), Коцељева (1), Крагујевац и Рача (17), Краљево са околином (43), Крива Паланка (3), Крупањ (1), Крушевац (8), Куршумлија (3), Кучево (2), Лазаревац (3), Лапово (2), Лебане (1), Лесковац (16), Лозница (5), Љубљана (2), Љубовија (2), Мионица (2), Младеновац (10), Мостар (2), Неготин (14), Ниш (63), Сићевачка клисура (8), Нишка бања (44), Нова Варош (2), Нови Пазар (4), Нови Сад (3), Ново Место (1), Обреновац (13), Овчар бања (4), Огулин (4), Опатија (1), Параћин (35), Петровац (6), Пирот (22), Пожаревац (4), Прибој (3), Прокупље (7), Пула (1), Рашка (5), Рековац (1), Ријека (1), Рибарска бања (34), Сарајево (62), Свилајнац (5), Сењски Рудник (1), Скопље (2), Смедерево (29), Смедеревска Паланка (10), Сомбор (2), Сурдулица (4), Топола са околином (35), Трстеник (4), Тузла (2), Ђуприја (14), Ужице (1), Улцињ (1), Урошевац (1), Цетиње (2) и други знаменити локалитети. Највећу пажњу корисника чачанске Библиотеке, за сада, како је и очекивано, привлачи колекција од 68 разгледница Чачка. Најстарије од њих потичу из периода непосредно после 1898. године, када је први чачански штампар Исаило А. Петровић започео своју делатност у граду на Западној Морави и у њу уврстио штампање разгледница. Већина разгледница Чачка²⁰ из ове збирке потиче из прве половине 20. века, па су многе од њих коршћене као илустрације текстовима који откривају прошлост града и његове околине. Ипак, временом се увидело да значај ове колекције као сликовне хронике постаје све изразитији и да се овај својеврсни сликовни времеплов града

²⁰ Овој теми посвећен је рад: Оливера Недељковић: „Разгледнице старог Чачка у библиотеци целини Јована Давидовића“, у: *Глас библиотеке*. - Бр. 14 (2007), Чачак, стр. 129-153.

може користити као историјски извор који нуди обиље података. Зато је управо ова колекција постала, у складу са потребама и захтевима времена, прва збирка дигитализована у Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис.“ Дигитализација разгледница Чачка и околине из збирке Јована Давидовића била је први успешан корак на једном веома важном, сасвим новом послу, па је установа доцније изузетно добро развила ову делатност и постала један од библиотечких центара, који је, између осталог, на српском простору препознатљив по високим амбицијама и оствареним резултатима у области дигитализације. Као две засебне целине – *Чачак са околином* и *Разгледнице и дописне карте*, ове издвојене колекције, могу се погледати у *Дигиталној библиотеци* на веб адреси: www.cacak-dis.rs, а некњижно благо Јована Давидовића ће будућом каталожском обрадом и дигитализацијом бити знатно видљивије и доступније, при чему ће се гарантовати очување самих библиотечких јединица. Тако ће ова јединствена збирка разгледница стећи услове да постане значајан извор визуелних сазнања за кориснике са много шире територије него што је то до сада била. Повећаном видљивошћу у електронском каталогу, ова обимна и веома брижљиво стварана колекција, умногоме ће моћи да надомести празнине у збиркама некњижне грађе које су, због недовољно прецизираних правила чувања и обраде, па чак и због непажљивог односа према овој врсти библиотечке грађе, начињене у бројним библиотекама на нашим просторима. Последњих деценија, тај однос према некњижној грађи, нарочито према разгледници, фотографији и плакату као визуелним изворима за истраживање прошлости у установама које их прикупљају и чувају знатно се променио набоље. Тиме и колекција сликовне грађе Јована Давидовића постојано добија на актуелности и постаје веома важна основа за израду репрезентативних фотомонографија које живописно осветљавају прошлост појединих средина, постајући тако *незаменљив документ о некадашњем изледу, како појединих здања тако и градских амбијената, које савременицима дочаравају изубљену слику града*.²¹

Уз разгледнице насељених места, у Давидовићевој колекцији налазе се читави албуми разгледница, дописних карата и честитки на чијој аверсној страни су различити мотиви. Библиотекари пред којима је важан и немали посао каталогизације и потпуне дигитализације ове врсте некњижне грађе, разврстали су их на тематске целине које чине: портрети истакнутих личности (историјских личности, државника, композитора, књижевника, драмских уметника, чланова европских и српских династија, од којих је Давидовић посебну колекционарску пажњу, баш као и при формирању своје библиотеке,

²¹ Марко Поповић: [Из рецензије], у: Вицић, Снежана; Вицић, Драган: *Поздрав из Београда = Greetings from Belgrade*, Београд, 2008, [на омоту].

посветио породици Карађорђевић), репродукције бројних уметничких дела, мотиви са народних ношњи из различитих крајева Југославије, призори који сведоче о улози коју је остварио соколски покрет на тлу Југославије, нотни записи шлагера популарних у трећој и четвртој деценији 20. века, илустрације бајки, цртежи техничких достигнућа и уређаја који су променили људски живот у протеклом веку.

Завештање као ојмена

Каталожка обрада комплетног садржаја Библиотеке целине Јована Давидовића, физичка заштита и дигитализација њених најзначајнијих сегмената, као и израда штампаног каталога ове затворене целине, јасне су смернице библиотекара који већ три и по деценије брину о непроцењивом поклону којим је породица Давидовић даровала Чачак и његову Библиотеку. Настојећи да својим радовима и приређеним изложбама, читалачкој јавности и потенцијалним истраживачима презентују благо које се налази на њеним полицама, они изражавају дубоку захвалност за учињено добротинство и негују успомену на ствараоца ове библиотеке целине. Завештањем које су његови наследници спровели у дело, библиофил, картофил и колекционар Јован Давидовић све нас непрестано опомиње на ону важну истину: након живота, за нама не остаје оно што смо сакупили, већ само оно што смо подарили другима.

Литература

1. Баковић, Милица: *Стара и рејка књига у Градској библиотеци*, у: *Глас библиотеке*. – Год. 7, бр. 7-8 (1996), Чачак, стр. 29-[49].
2. Вицић, Снежана; Вицић, Драган: *Поздрав из Београда = Greetings from Belgrade*. – Београд, Атеље Вицић, 2008.
3. Vuković, Milan T.: *Mali knjižarski leksikon: bibliografsko-bibliofilsko-bibliotekarski priručnik / Milan T. Vuković*. – Београд : М. Vuković, 1959.
4. Durković-Jakšić, Ljubomir: *Jugoslovensko knjižarstvo : 1918-1941*. – Београд : Narodna knjiga, 1979.
5. Марковић, Слободан Ж.: *Златна књига : антологија књижевної стваралаштва за младе*. – Београд : Просвета, 1996.
6. Матовић, Маријана; Вуксановић, Оливера: *У почетку беше реч : каталог изложбе књига*. – Чачак : Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, 2001.
7. Мирковић, Чедомир: *Просвета, вредности традиције и неопходности обнове, у: Књижевности*. – Год. 49, бр. 3-4-5 (1995), Београд, стр. 480-483.
8. Мирчов, Светлана: *Библиотека – леџбеница душе*. – Београд : Београдска књига, 2012.
9. Недељковић, Оливера: *Едиција Златна књига у Лејашу Јована Давидовића*, у: *Глас библиотеке*. – Бр. 12 (2005), Чачак, стр. 47-73
10. Недељковић, Оливера: *Разгледнице Чачка у Библиотеци целини Јована Давидовића*, у: *Глас библиотеке*. – Бр. 14 (2007), Чачак, стр. 129-153.
11. Николић, Биљана: *Лејаш Јована Давидовића*, у: *Глас библиотеке*. – Год. 7, бр. 7-8 (1996), Чачак, стр. 50-60.
12. *Српско књижевство : зборник радова из историје српског књижевства / приредио Петар Јонових*. – Нови Сад : Прометеј : Библиотека Мајнице српске, Нови Сад, 1997.
13. Старчевић, Велимир: *Европски узлети*, у: *Књижевности*. – Год. 49, бр. 3-4-5 (1995), Београд, стр. 480-483.
14. Старчевић, Велимир: *Књига о Геци Кону*. – Београд : Просвета, 1992, стр. 72.
15. Старчевић, Велимир: *Старо српско књижевство*. – Београд : Просвета, 1997.
16. Трифуновић, Богдан: *Дијализација едиције Златна књига*, у: *Савремена библиотека*. – Год. 22, бр. 27 (2010), Крушевац, стр. 48-50.

MEMORIAL LIBRARY OF JOVAN DAVIDOVIĆ –
CULTURAL PROPERTY OF GREAT IMPORTANCE*Summary*

The Memorial Library of Jovan Davidović has been presented in this paper and it has been one of the four protected Memorial Libraries whose owner is the Public Library “Vladislav Petković Dis” in Čačak. The Ruling on determining Old and rare library materials, brought by the Management Board of the National Library of Serbia, puts this precious and, by its content, unique memorial library, on the List of Old and rare library materials of great importance. Certain Old and rare publications, but also rare thematic collections of monographic publications, with special emphasis on lexicographic literature in more than 90 languages from the whole world, interesting collection of periodicals, extraordinarily rich and valuable collection of postcards have contributed to this.

Keywords: Memorial Library, Public Library “Vladislav Petković Dis”, Jovan Davidović, bibliophily, lexicographic literature, Old and rare book, periodicals, non-book materials, postcards, donors

Olivera Nedeljković

